

Romániai magyar és magyar vonatkozású művészeti intézmények 1989 után

Az 1989-es forradalom nagy változásokat hozott mindenféle szinten a román és ugyanakkor a romániai magyar művészeti szcénában.

Megszűnik az UAP monopóliuma, megszűnnek a szocreál elvárások, a megszorítások, a megkötések és a kilátástalanság. Egy új, szabad világ, az információk szabad áramlása, az utazás, a világot-megismerés lehetősége tárul fel a romániai művészek számára. Olyan lehetőségek, amelyekről már el sem hitték, hogy valóra válhatnak egyszer.

A '89 előtti művészeti szcénát az UAP (Képzőművészek Országos Szövetsége) uralta, mint egy centralista, monopol jellegű intézmény. Köréje szerveződött a művészeti oktatás és az állami hivatalos elvárások, ugyanakkor innen indultak a megszorítások is a művészek felé. Emelett az underground, vagy hivatalosan el nem ismert zónákban működtek azok a progresszív csoportosulások, amelyek a '89 utáni művészeti mozgásokat is nagyban meghatározták Romániában.

Ezek a progresszív, kortárs művészeti tendenciákat felvállaló művészek csoportokba tömörültek. Nagyvárad vonzásköre Magyarország volt, Temesváré inkább Jugoszlávia, Sepsiszentgyörgy, Szeben és Marosvásárhely főként Kolozsvár felé fordult. A bánági és az erdélyi művészek a Jugoszláv és a Magyar televízióból lényegesen több információhoz jutottak, mint az ország központjában levő régiók. Ebből kifolyólag is volt Nagyváradnak és Temesvárnak óriási vonzásköre az akkori művésznemzedékekre. Nagyvárad az információs nyitás némi lehetőségét ígérve, a 80-as évek végén rengeteg művészt vonzott ebbe a régióba. '89-ig több, mint 40 művész telepedett le ide, olyanok, akik úgy '89 előtt, mint után, meghatározó alakjai voltak a romániai művészeti szcénának. Tény és vitathatatlan, hogy Magyarország hatása nagymértékben érződött a romániai művészeti életben még a 90-es évek végéig is. Számottevő a Nagyvárad **35 Műhely**, a Temesvári **Sigma** és a Marosvásárhelyi **MAMŰ** munkássága erre a periódusra, hiszen mindez kihatott a rendszerváltás utáni évekre is, habár ezek a csoportosulások a '90-es évek elejéig többnyire feloszlottak. Ez azzal is magyarázható, hogy az elnyomás megszűnésével a

közös ellenállás is megszűnik és a személyes életek, érdekek kerülnek előtérbe. Ettől az időszaktól kezdve főként az intézmények kialakulásáról és azok szervezőerejéről beszélhetünk. A '90-es évek romániai művészetét nagyrészt két, önmagát jól definiált ideológia határozta meg, egyrészt a rendszerváltás előttre visszanyúló progresszív törekvések kibontakoztatása most már egy szabad élettérben, másrészt pedig a nemzeti és hagyományos jelleget újraéleszteni próbáló tradicionalista törekvések. Ennek a két ideológiának a szembefeszülését majd csak a 2000 évektől kezdődő life-style típusú generáció, a kereskedelmi galériák megalakulása és ezáltal egy radikálisan új világszemléletű művészgeneráció oldja fel.

Romániában az experimentális jelleg a kísérletező művészeknél egészen a 60-as évekig visszakövethető, így nem csoda, hogy a '89 utáni nyitási lehetőség, emellett pedig az 1992-ben megalakult CSAC¹ (Soros Kortárs Művészeti Központ) anyagi és szellemi támogatása nagy hatással volt és tág alkotói lehetőséget adott a '89 utáni intermédiális és interdiszciplináris jellegű törekvéseknek. Egy évre rá megnyitotta kapuit a Magyar Képzőművészeti Egyetem keretein belül az Intermédia Tanszék, amely egy újabb tanulási lehetőséget nyújtott a romániai magyar fiataloknak. Ebből kifolyólag kialakult egy olyan számottevő, nemzedéki vonatkozástól független művészi réteg, amely a hagyományos technikáktól radikálisan elfordulva az új technikai médiumok művészi használatát karolta fel.

Ugyanakkor 1994 januárjában újraindul a **Barabás Miklós Céh**, amely intézményrendszernek a célkitűzése az erdélyre jellemző specifikus hagyományok és értékek átmentése volt a jövő generációk számára. A Barabás Miklós Céh köré csoportosuló művészek főként a hagyományos, tradicionális műfajokat vállalták fel az alkotási folyamatukban.

Mindezekből kifolyólag is alakul ki a '90-es évek elején a romániai magyar művészeti mozgásban is a fentebb említett két jól meghatározott tendencia, a többé-kevésbé két, egymásnak ellenfeszülő ideológia, amely végigkövethető főként a 2000 évek elejéig.²

A '90-es évek legelső nagyszabású határon túli bemutatkozása a romániai művészeket illetően a Szombathelyen Dan Perjovschi és Călin Dan kurátorsága alatt megszervezett **Așteptare și izbucnire** című kiállítás volt. Ezen a kiállításon az **Atelier 35** csoport munkáival ismerkedhetett meg a magyarországi közönség. A forradalom után talán ez volt az első nyugat felé fordulása és

¹ Az Ex Oriente Lux nevű, első kimondottan videoinstalláció kiállítást, az ők szervezték meg Romániában 1993-ban. A kiállításon magyar művészek is nagy számban képviselték magukat.

² Ez a fajta ideológiai szakadás a teljes román művészetre is jellemző volt, és amelynek centrumai egyrészt az Anastasia Alapítvány és a Catacomba, másrészt pedig a CSAC voltak.

a nyugati közönség előtti bemutatkozása a romániai művészeknek. A tárlaton 56 művész több mint 300 munkája volt látható, így joggal mondhatjuk, hogy a forradalmat követően a határon túli legnagyobb román kiállítás volt. Ez a kiállítás is mutatja, hogy a romániai forradalom előtti avantgard vagy progresszív művészeti képviselőt főként Erdélynek azokban a városaiban született meg, ahol a Magyarországról jött információk a művészek birtokába kerülhettek.

Ugyanebben az évben, Bukarestben a *Sala Dalles*-ban, válaszul a szombathelyi kiállításra Călin Dan kurátorsága alatt megszervezik a magyar kortárs művészeti kiállítást (*Arta maghiară contemporană*). Ez volt az az időszak, amikor bármilyen nagyobb hangvitelű romániai kiállításban romániai magyar képzőművészek is szerepeltek.

Már a '90-es évek elején mozgalmassá válik a romániai művészeti szcena, habár erre a periódusra még az önkeresés állapota volt a jellemző. 1991-ben Temesváron megszervezik a *Stare fără titlu* című kiállítást, amely közelít a szombathelyi *Așteptare si izbucnire* című tárlathoz, ahol a nemzedéki, technikai, világszemléleti konfliktusok nivellálódtak egy művészeti ekumenizmus jegyében.

Ugyancsak a Szombathelyi kiállítás folytatásaként '92-ben Vácott rendeznek kiállítást, amelynek a címe „*Szegmentum Nagyváradon*” volt, amelyről beszámoló a „*Katedrális*” című folyóiratban jelent meg.

Erre a periódusra főként a *performanszok, happeningek* voltak a jellemzőek, országszerte számottevő ilyen jellegű fesztivál jellemzi a romániai művészeti trendet. Mivelhogy a Szocialista Kultúra és Nevelés Bizottsága tiltotta az akcióművészetet, 1990-ig az ebben a műfajban készült munkák csak egy szűk közönségnek, többnyire zárt terekben jöhettek létre. Performanszok, happeningek ugyan zajlottak Erdély haladó szelleműbb városaiban, hiszen Baász Imre, Bertalan István Elekes Károly erős szellemisége magával ragadta a fiatal művészeket is.

Ezek közül a legfontosabbak a temesvári *Zona Europa de Est – (Kelet-Európai Térség)*, Ileana Pintilie kurátorsága alatt, a Szent Anna tónál megrendezett *AnnART* Baász Imre, majd Ütő Gusztáv szervezésében, a Jászvásári *Periferic* Matei Bejenaru kezdeményezésére.

A temesvári *Zona Europa de Est – (Kelet-Európai Térség)* a keleteurópai akcióművészetnek teremtett fórumot. Ileana Pintilie kurátorságával született meg és 1993, 1996, 1999 és 2002 során zajlott. Rendkívüli fontosságú volt, hiszen Románián kívül Magyarországról, Bulgáriából, Horvátországból, Szlovákiából egyaránt érkeztek művészek és a Kelet-Európai térség jellegzetes helyzetét problematizálódott. Ebben a kontextusban a nemzeti jelleget felváltotta egy szélesebb

térség jellege. Az 1996-os Zona Europa de Est (Kelet-Európai Térség) Performance Fesztivált a Csíky Gergely Színházban szervezte meg Ileana Pintilie, ahol részt vettek bolgár, lengyel, magyar, német és román művészek egyaránt. A performanszok hangulatukban a Kelet-Európai heterogén-életérzést, társadalmi átalakulásokat adták vissza.

Számottevő a Szent Anna tó mellett 10 éven át, 1990-1999 között megszervezett **AnnART** rendezvénysorozat, amelynek kezdeményezője Baász Imre volt.

1991-ben, Baász Imre tragikus és váratlan halálának a bekövetkezése után az AnnART2 rendezvényt az akkor alakulóban levő ETNA Alternatív Művészeti Csoport tagjai rendezték meg Ütő Gusztáv vezetésével. Az *ETNA Csoport* 1991-ben született meg, a következőképpen határozták meg magukat: "Jellege expanzív, kísérleti, egzisztenciális rezgésekre adekvátan válaszoló, felelő.[...] Célja sajátos érdek- és értékorientációt megfogalmazni és propagálni - a piacorientált művészetek ellenében..."³

Az AnnART3, Nemzetközi Performance Napok résztvevői főként Ausztriai, Magyarországi, Romániai és Vajdasági művészek voltak.

Fontosnak tartom kiemelni az 1994-ben megszervezett AnnART 5 Fesztivált, amely egybeesett az a *MEDIUM Kiállítással*, így lett a neve *AnnART 5 in/different MEDIUMS Trench Art Festival*⁴, amelynek az elvártnál nagyobb részvétele volt. A fesztivál helyszínei: a Szent Anna-tó környéke, a sepsiszentgyörgyi Képtár, a Székely Nemzeti Múzeum, a Gyárfás-ház, Sepsiszentgyörgy utcái és a Tamási Áron színház voltak. Ez volt az az év, amikor igazán érezni lehetett az esemény nemzetközi jellegét. Az 1996-os AnnART 7-et az ETNA Alapítvány szervezte együttműködve az ETNA Alternatív Művészeti Csoporttal és a BAÁSZ Művészeti Alapítvánnyal. Ebben az évben részt vett 37 művész 13 országból.

Habár az AnnART 1990 júliusában Baász Imre kezdeményezésére egy egy napos fellépéssorozatból indult, a 10 éves élettartalma alatt nemzetközileg is elismert szintre nőtte ki magát.

A **Periferic** fesztivál Jászvásáron 1997-ben indult Matei Bejenaru kezdeményezésére, amely rendezvény, habár regionális jellegű volt, igyekezett túllépni a régió vagy a periféria határait, úgy román, mint magyar és az ország határain kívüli művészek részvételével nemzetközi szintre emelkedni.

³ Ütő Gusztáv, részlet az ETNA Alternatív Művészeti Csoport szervezeti szabályzatából, 1. oldal

⁴ Lövészárók Művészeti Fesztivál

Számottevő esemény volt a romániai művészeti szcénában a Marosvásárhelyen 1993-ban létrejött a **Füge** című kiállítás, amely a jelenlegi **B5 Stúdió** pinchelyiségében volt megszervezve. A kiállítás fontos volt egyrészt azért, mert újra életre hívta azt a művészeti hagyományt, amely Marosvásárhelyen létezett a MAMŰ-nek (Marosvásárhelyi Műhely) köszönhetően, és amely a 80-as évek végén majdhogynem megszűnt a művészek tömeges emigrálásával. Ez volt az a lépés, amikor az otthon maradt művészek Bartha József képzőművész kezdeményezésére megalapították⁵ a B5 Stúdiót, amely jelenleg is a művész műtermében működik. A B5 Stúdió napjainkig is egy olyan artist-run tér, amely a nem-hagyományos technikával dolgozó művészeket promoválja és egy kritikai, konceptuális vonalat követ. 1999-ben ugyancsak az ő kezdeményezésére megalakult az *ARTeast* alapítvány, amely jogi háttérrel nyújt napjainkig is a B5 Stúdiónak. A Stúdió gazdag munkásságából kiemelném a „*Duett*” című kiállítássorozatot és az „*Erdélyi falvédőlevelet*”, amelyek határozottan az erdélyi régió többnemzetiségű (magyar, román, szász, örmény) jellegére vetítenek fényt, és ezeknek a nemzetiségeknek a kölcsönös egymásrahatását hangsúlyozzák.

Az aradi **Kinema Ikon** egyike azoknak a kevés csoportosulásoknak, amely a mai napig megtartotta a csoport-jellegét. Munkásságuk visszanyúlik már a rendszerváltás előtti, hiszen 1970 és '89 között az experimentális filmekkel kísérleteztek, majd később videóval és digitális eszközökkel.

Az első periódusban (1970-1989) számottevő kiállításokon vettek részt, mint például a Medium (Sepsiszentgyörgy, 1981), Tükör-tér (Bukarest, 1986); ugyanakkor Aradon megszervezték az *Intermédia I* (1984) és *Intermédia II* (1988) szimpóziumokat.⁶ 1990-2005 között myxed média, multimédiás installációk jellemzik a csoport munkásságát. 1993-ban, Angel Judit művészettörténész kurátorsága alatt egy kiállítássorozat indul el, amelynek a célkitűzése a nyugati trendek irányába való nyitás. 1994-ben megjelenik az *Intermédia* című folyóirat, amelynek célkitűzése egy párbeszéd nyitása volt és amely folyóirat később egy konceptuális platformmá alakult át. Ebben a periódusban a csoport tagjai rengeteg számottevő kiállításon mutatták be a munkáikat, mint például az *Ex Oriente Lux* (1993) vagy az *Experiment* (1996).

⁵ Alapító tagok: Szabó Zoltán Judóka, Irsai Zsolt, Bob József

⁶ Ennek a periódusnak a legszámottevőbb kiállítása 1995-ben volt, Jean-Michel Bouhours kurátorsága alatt, amikor a művészek a Párizsi Pompidou-ban mutatkoztak be.

Az erdélyi régiót már az 1919-es évektől meghatározta a szellemi, gazdasági és kulturális függetlenedés igénye, amely igény az 1989-es forradalom után ismét új erőre tört. Ezt az igényt a transzilvanista megmozdulás testesítette meg az élet több területén, a gazdasági, politikai és regionális autonómiák igényével. Képzőművészeti vonatkozásban a Barabás Miklós Céh az, amely igazán képviseli a Kós Károly élet- és művészetfilozófiáját napjainkig is. 1994 januárjában, több évtizedes kényszerszünet után a Barabás Miklós Céh – egykori tagjainak, Abodi Nagy Béla festőművésznek és Kós András szobrászművésznek a kezdeményezésére 47 művész és elméleti szakember részvételével alakult újjá. A Céh működésében továbbra is elsődleges célkitűzés az érdek- és értékvédelem és a régió sajátosságainak kibontakoztatása. Az erdélyi magyar művészetre jellemző értékek átmentése és ápolása az **EMŰK** (Erdélyi Művészeti Központ) elsődleges célkitűzése.

Az EMŰK létrehozásának ötlete - Jakobovits Miklós dédelgetett álma - már a rendszerváltás után megszületett, viszont a Sepsiszentgyörgyi végleges székhelyébe csak 2014-ben költözhetett be Vécsi Nagy Zoltán művészettörténész, a művészet központ vezetése alatt. Az EMŰK munkássága hiánypótló az romániai magyar művészeti kontextusban, hiszen láthatóvá teszi azoknak a művészeknek az életművét, hagyatékát, akiknek a munkásságukról nem készült kiállítás. Célkitűzése az 1920 után romániai magyar művészek munkáinak vagy életművének a bemutatása, gondozása és gyűjtése.

A művészeti központ fennállása óta jelentős gyűjteményes anyagot hozott létre, amely nagyrészt az erdélyi, romániai magyar művészek munkáiból állt össze. Viszont jelen vannak olyanok is, akik valamilyen módon ehhez a kultúrkörhöz kapcsolódnak, más nemzetiségűek, akik magyar művészi csoport részeként állítanak ki.

A sepsiszentgyörgyi **MAGMA** Kortárs Művészeti Kiállítótér 2010. április 1-jén kezdte el működését. Az alapítók és a kiállítótér működtetői napjainkig – Kispál Attila, Kispál Ágnes-Evelin és 2013-ig Vetró Bodoni Barnabás. 2008 óta következetesen azon dolgoznak, hogy a térségben kortárs művészeti eseményeket szervezzenek, azon belül is a médiaművészetre fektetve a nagyobb hangsúlyt. A MAGMA egy artist-run kiállítótér, mely egy jól meghatározott művészeti-kuratoriális koncepcióval rendelkezik. Egyéni és csoportos kiállítások szervezésén kívül más művészeti projekteket is kezdeményez: szakmai előadások, beszélgetések, viták, filmvetítések, műhelyfoglalkozások helyszínül szolgál, és on-line illetve hagyományos kiadványok létrehozását is vállalja.

A 2000 évektől kezdődően beszélhetünk a romániai művészettörténeti kontextusban egy olyan jellegű nyugat felé nyitásról, amely reálisan megközelítette a forradalom utáni elvárásokat. Ez az a periódus, amikor a '90-es évek két nagy ideológiája hígulni kezd és a fiatal nemzedékek érdeklődési köre teljesen más irányba fordul: egy fancy, trendy világ felé, ahol a művészet egybefolyik a hiphop magatartással, felöleli az underground és a klubok világát. Megjelennek a magán és kereskedelmi galériák, ahol a műalkotásoknak az anyagi értéke nem elhanyagható és nincs pejoratív értelmezése.

A művészetnek ezt a fogyasztói társadalomhoz való fordulását több tényező befolyásolta: egyrészt az átlag életszínvonal valós emelkedése, másrészt a művészeti oktatás jellegének a radikális megváltozása: a képzőművészeti egyetemek és szakok száma drasztikusan megnőtt országsszerte, a helyek száma ugyancsak, a fizetési helyek esetenként túlhaladták az ingyenes helyekét. Ugyanakkor a magyar ajkú diákok számára Kolozsváron a Sapientia EMTE keretén belül a Fimművészt, Fotóművészet és Média Szak, Nagyváradon a Partiumi Keresztény Egyetem keretén belül Ujvárossy László képzőművész kezdeményezésére és kitartó munkájának köszönhetően a Képzőművészet Tanszék. Az erdélyi magyar nyelvű oktatás mellett a magyar diákoknak egyre tágabb lehetőségük nyílt a Magyarországi egyetemeken tanulni. Mindennek hatására megszűnik a képzőművészet oktatás és általában véve a művészsztreg kaszt jellege.

Ugyanakkor ebben a periódusban (1999) jelent meg Kolozsváron a **Balkon**⁷, később 2003-tól **Idea**⁸, amely az országos viszonylatban újramegjelent *Arta* folyóirat méltó riválisává vált. Ez a folyóirat volt, amely Románia szintén valóban képviselni tudta úgy a művészek promoválását, akár csak a kritikát egy nemzetközi szinten.

Az Idea színrelépésével párhuzamosan beszélhetünk a Kolozsvári Festőiskola megjelenéséről is. Mindkettő egy olyan jellegű nemzetközi szintre próbálta emelni a művészeti tendenciát, hogy nem kívülállóként tekintett arra, hanem egyértelműen otthon érezte magát benne. A Kolozsvári Festőiskola, az Ecsetgyár és a Centrul de interes teremteték meg a fiatal művészeknek azt a lehetőséget és légkört, hogy valós mértékben nemzetközi szintre emelkedhessenek. Ebben a kontextusban alakult meg a **BÁZIS** kortárs képzőművészeti kiállítótér is, amelyet 2007-ben

⁷ A Budapesten 1993-ban megjelenő Balkon romániai kiadványa?

⁸ A Balkon 13 után következett az Idea 14

alapította Berszán Zsolt képzőművész. A BÁZIS jelenleg a kolozsvári Centrul de Interes nevű kortárs művészeti központban működik, mint a központ egyik alapítója. A kiállítóter neve, Bázis, arra utal, hogy progresszív, artist-run térként, barátságokat, közösséget, közvetlen művész-művész kapcsolatokat alapoz meg. A galéria kiállítási koncepciója olyan művészeket mutatni be, akik az aktuális trendektől függetlenül erőteljes, expresszív, személyes hangvétellű képi nyelvezetet vállalnak fel. Ez a kiállítási koncepció valójában jó példája a 2000-es évek utáni művészeti tendenciáknak, mivel túllép a '90-es évek ideologikus, elméleti keretein és harcain, és valós lehetőséget nyújt a kiállított művészeknek, hogy bekapcsolódjanak a nemzetközi kortárs képzőművészet színtereibe. A BÁZIS 2017 óta két kiállítóteret működtet párhuzamosan Kolozsváron: a BAZIS Contemporary galériaként működik, és neves, elsősorban külföldi művészeket állít ki, míg a BAZIS Project Space fiatal helyi, valamint rezidens program keretében a Bázisnál tartózkodó művészeknek nyújt kísérletezési és kiállítási lehetőséget.

A **Quadro** egy kolozsvári modern művészeti galéria, amely 2008-ban alakult Székely Sebestyén György művészettörténész kezdeményezésére, aki jelen napig is a galéria tulajdonosa, igazgatója és igazságügyi képszakértője. Alapvetően a 20. század változatos, azonban kevésbé ismert és hozzáférhető művészeti örökségét promoválja. Noha a galéria tevékenységét regionális fókusz jellemzi és elsődleges célja az erdélyi művészet népszerűsítése, befogadja a Közép-Kelet Európai Régiók (Románia, Közép- és Kelet-Európa, Keleti Tömb) olyan alkotásait is, amelyek lenyomatait közvetlen környezetünkben is megtalálhatjuk. A galéria egyik fontos célkitűzése a közösségformálás, és az, hogy kapcsolatba hozza a művészeket a gyűjtőkkel. Így a művészeket nem csak promoválja, hanem az aukciók és galériás eladások által munkáikait sikeresen értékesíteni is tudja. A Quadro Galéria része a 2016-ban megalakult Quadro 21 kortárs művészeti galéria, amelynek célja kortárs művészeti alkotások produkciójának támogatása, egy nemzetközi művész-portfólió promoválása és a közép-kelet-európai régió sajátos művészeti jelenségeinek bemutatása.

A **Tranzit Alapítvány** 1998-ban jött létre Kolozsváron, amely az experimentális, kortárs művészetet promoválja. Az alapítvány a "Poalei Tzedek" zsinagógát felújította és egy kortárs művészeti központtá alakította át. Kitűzött céljai közé tartozik az interdiszciplinaritás, különböző kultúrák és etnikai csoportok közötti kommunikáció megteremtése.

Az utóbbi tíz év egyik nagyhatású kezdeményezése és szervezése a **Székelyföldi Grafikai Biennálé**, amely 2008-ban indult Siklódi Zsolt kezdeményezésére⁹, Hargita, Kovászna és Maros megye összefogásával. A Székelyföldi Grafikai Biennálé célkitűzése az, hogy nemzetközi viszonylatban a kortárs művészekkel megismertesse Székelyföldet, mint Románia sajátos kulturális régióját, és hogy kapcsolatot alakítson ki a lokális és univerzális grafikai tendenciák között. A közel tíz éves pályafutása alatt a Székelyföldi Grafikai Biennálé Románia nemcsak egyik legnagyobb grafikai seregszemléjévé nőtte ki magát, hanem világszinten is számontartott szakmai esemény.

Ugyancsak fontos helyet tölt be a romániai művészek életében a **Szárhegy-i művésztelep**, amelynek kezdetei visszanyúlnak a rendszerváltás előttre és amely 1974-ben alakult Zöld Lajos újságíró, Márton Árpád és Gaál András kezdeményezésére. A forradalom előtti időszakban a szárhegyi művésztelep egy kis friss levegőt adott az évente idelátogató művészeknek. Emellett a román-magyar barátság szimbolikus helye is volt. A rendszerváltás utáni időszak főként az intézményesülésről szól, a nyitásról a nemzetközi művészeti szcéná irányába. Ennek fontos mozzanataiként megemlíthetjük a Túlsó P'Art művészcsoport által vezetett '98-as tábor, vagy 2000-ben a Siklódi Zsolt és Eröss István nevéhez kapcsolódó Korkép nevezetűt. A Gyergyószárhegyi Kulturális és Művészeti Központ a lassan már 45 éves működése óta jelentős gyűjteményt tudhat magáénak.

Végezetül pedig megemlítem Magyar Nemzeti Galériában a 2015-ben nyílt a **„Sors és Jelkép”** című nagyszabású kiállítás, amelynek kurátora Szücs György, a Magyar Nemzeti Galéria tudományos főigazgató-helyettese volt.¹⁰ Rendkívüli fontossága volt és van ennek a kiállításnak, hiszen az erdélyi képzőművészet átfogó bemutatására törekedett, az 1920 és 1990 közötti időszakra világított fényt. A tárlat 150 művész a több mint 400 munkáját mutatta be, amelyet kilenc, különböző szempontok szerint meghatározott szekciókba csoportosítottak. A megszokott sztereotípiák helyett azokat a vonatkozásait mutatta be az erdélyi magyar művészetnek, amelyek a Magyarországi közönség számára kevésbé ismertek.

Jelen tanulmány a teljesség igénye nélkül ad izelítőt a '89 utáni romániai magyar és magyar vonatkozású művészeti szcénáról és intézményrendszeréről. Csupán egy rövid bemutatása annak

⁹ A Székelyföldi Grafikai Biennálé jelenlegi kurátora Ferencz S. Apor, és a művészeti tanácsadó Eröss István.

¹⁰ A Barabás Miklós Céh 1937-es, és 1944-es Budapesti bemutatkozása, majd pedig az 1944-es Nemzeti Szalon tárlatát követően ez volt az a tárlat, ahol az erdélyi művészet átfogó bemutatására törekedtek.

az aktív és színes művészeti életnek, amelyről joggal mondhatjuk, hogy képes túlmutatni országunk határain és egy nemzetközi szintre emelkedni.